

- володіти та керувати психічними процесами при контакті з аудиторією);
- засвоєння вірної функціонально-рольової позиції – співбесідника (орієнтир на гідне ставлення до слухачів, дружню взаємодію);
- творче самовираження, самореалізацію та самопрезентацію (винайдення власного мистецького Я, артистичної індивідуальності).

Треба зазначити, що зміст даної статті не розкриває у повному обсязі означеної проблеми, лишаючи величезний простір для проведення досліджень з даної проблематики. В ній лише звертається увага на існуючі недоліки у підготовці студентів до здійснення музично-просвітницької діяльності та намічаються шляхи їх подолання.

Літ ерат ура

1. *Асафьев Б.В.* Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. – 2-е изд. - Л.: Музыка, 1973. – 144 с.
2. *Исполнит ельская практ ика как форма профессиональной подгот овки учит еля музыки.* Учеб. пособие / Е.В.Курышев. – К.: КГПИ, 1989. – 76 с.
3. *Кабалевский Д.Б.* Воспитание ума и сердца: Кн. Для учителя. – М.: Просвещение, 1981. – 192 с.
4. *Кабалевский Д.Б.* Педагогические размышления: Избранные статьи и доклады. – М.: Педагогика, 1986. – 192 с.
5. *Рубиншт ейн М.М.* Эстетическое воспитание детей. - 3-е изд., испр. – М., 1924. – 120 с.

УДК 371.134:78

Коваленко І.Г.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ ГУМАНІСТИЧНОГО ПІДХОДУ

В статье рассматриваются методологические основы подготовки будущих учителей музыкальных дисциплин с позиции гуманистического подхода

Ключевые слова: учитель художественных дисциплин, гуманистический подход, личносно-ориентированная педагогика

У державних документах наголошується на необхідності підвищення якості підготовки педагогічних працівників, формуванні їхніх професійних знань, умінь, навичок та професійно-особистісних якостей. Зокрема в “Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті” підкреслюється, що пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку освіти є постійне підвищення її якості, оновлення змісту та форм навчально-виховного процесу, формування системи безперервної освіти, спрямованість на навчання протягом життя, впровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій, інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів [6].

З урахуванням цих положень сутністю сучасної підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін стає комплексний підхід до вирішення завдань вищої освіти. Його реалізація спрямовується на обґрунтування системи загальнонаукових та спеціальних знань і становлення людини як суб’єкта діяльності. Згідно з Болонською угодою [1], змістове оновлення мистецького навчання передбачає першочергове впровадження таких напрямів як забезпечення гуманістичних основ осягнення мистецтва; опора на національні засади художнього розвитку особистості; актуалізація особистісно-соціальних підходів до навчання студентів; орієнтація системи мистецького навчання на взаємодію рівноправних його

компонентів (досягнення професійно-фахової компетентності випускників, створення поліхудожнього контексту фахового мистецького навчання та забезпечення його культуровідповідності); дотримання оптимального балансу між трьома основними сферами навчальної діяльності студентів: пізнавальною, оцінювальною, творчою.

Проблема професійної підготовки майбутніх учителів музики передбачає вибір та обґрунтування науково-методологічних підходів, які об'єднують теоретичну та практичну діяльність і ґрунтуються на міждисциплінарних, організаційно-педагогічних, соціальних, соціокультурних та інших аспектах мистецької освіти.

Так, при дослідженні проблеми підготовки майбутніх вчителів мистецьких дисциплін до професійної діяльності важливого значення й актуальності набуває гуманістичний підхід, який набув великого значення для впровадження особистісно-зорієнтованих моделей і технологій освіти і виховання. Він знайшов відображення в теоретичних й методичних працях Ш.О. Амонашвілі, В.П. Бездухова, Є.В. Бондаревської, Г.О. Балла, М.М. Берулави, І.Д. Беха, Н.В. Гузій, І.А. Зязюна, В.О. Сластьоніна, Є.М. Шиянова та ін..

Підкреслюючи важливість гуманістичного підходу, І.Зязюн зазначає, що цей підхід в освіті апелює до індивідуалізації і диференціації навчання. Найважливішим у даному підході дослідник вважає “формування не лише нормативних знань, але передусім механізмів самонавчання і самовиховання з урахуванням максимального включення індивідуальних здібностей кожного учня” [4, 54-55]. Гуманістичний підхід спрямований на особистість іншої людини, утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки і стосунків, виявлення ідеології вчителя, його ціннісного ставлення до педагогічної дійсності, її мети, змісту, засобів, суб'єктів.

При розгляді сучасних проблем наукознавства і соціальної практики, гуманістичний підхід, за визначенням Н.Гузій, “є не просто привабливим гаслом, а й актуальною потребою. За своїм змістовим наповненням і масштабами він набуває парадигматичного значення, визначає орієнтири як світоглядних основ науково-педагогічної думки та гуманістичної філософії освіти, так і конкретних педагогічних технологій, у тому числі професійно-педагогічної освіти” [3, 62].

У центрі уваги дослідників перебуває унікальна цілісна особистість, яка прагне до максимальної реалізації своїх можливостей, відкрита для сприймання нового досвіду, здатна на свідомий і відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях. Саме досягнення цього особистістю є головною метою виховання на відміну від формалізованої передачі знань.

Гуманістичні погляди виникли ще в античні часи, розквіту гуманістичний напрям набув в епоху Відродження, гуманістичні ідеї дуже актуальні і сьогодні. Освіта і виховання особистості передусім пов'язані з пізнанням сутності людини, з її прагненням до піднесення і самовираження. Ці ідеї підтверджуються і у християнській традиції освіти, в педагогічних системах видатних вітчизняних та європейських педагогів – гуманістів і філософів – Я.Коменського Г.Сковороди, П.Юркевича, Ж.-Ж.Руссо, Й.Песталоцці та інших.

Засновник західноєвропейської теорії природного, вільного виховання, яке відповідає законам фізичного, розумового, морального розвитку дітей, Ж.Ж Руссо різко критикував виховання, що пригнічує особистість дитини, не враховує ні вікових, ні індивідуальних особливостей дітей, ні потреб життя. Ж.Ж. Руссо висував вимоги до активізації методів навчання, що ґрунтуються на особистісному досвіді дитини і сприяють формуванню позитивних моральних якостей у процесі трудової діяльності. Під впливом ідей Ж.-Ж. Руссо, Й.Песталоцці запропонував ідею розвиваючого навчання, яке спонукає до самодіяльності, намагався творчо об'єднати сприйняття з розвитком мислення.

Наприкінці ХІХ – початку ХХ століття ідеї гуманізації освіти набули розвитку і реалізувались у так званих нових школах (експериментальних навчальних закладах), які стали осередками нових для свого часу педагогічних ідей, з урахуванням досвіду кращих учителів. У 20 – 30 роках ХХ ст. в таких школах апробувались педагогічні ідеї Р.Кузіне,

С.Френе (Франція), М.Монтессорі (Італія), П.Петерсена, Р.Штайнера (Німеччина), О.Декролі (Бельгія), А.Нейла, Б.Рассела (Англія) та інших.

На особливу увагу заслуговує теоретико-експериментальні дані зарубіжних представників гуманістичної психології (А.Маслоу, Р.Мейлі, Г.Олпорт, К.Роджерс, В.Франкл), які актуалізували проблему реалізації індивідуумом своїх можливостей, розглядаючи людину як цілісну, унікальну, відкриту світові особистість, котра прагне вдосконалення. Найголовнішою характеристикою особистості вони називають свободу волі, яка допомагає людині долати життєві труднощі. Запропоновані ними концепції, педагогічні системи, в межах яких перевірялися підходи до педагогічної освіти, розвитку вчителів, знайшли своє продовження у 60-70-х роках минулого століття. Представники гуманістичної школи зазначали, що в ході виховання педагогу слід звертати увагу на те, який погляд на світ має особистість, якими є її особистісні переживання, наскільки особистість творчо і конструктивно підходить до свого буття.

У контексті гуманістичного підходу до проблеми підготовки майбутніх вчителів мистецьких дисциплін заслуговують на увагу розробки Р.Мейлі [5]. На думку вченого, категорія “Я” – сутнісна інстанція особистості, центр, який регулює процес свідомої адаптації людини. У своїх працях автор оперує поняттями “самооцінка”, “образ себе”, “задоволеність собою”, “рівень очікувань” та “рівень домагань”, підкреслюючи виняткову роль самооцінки для розвитку та формування особистості. Він зазначає, що в генезі образу-Я особливу роль відіграють пережиті людиною успіхи й невдачі. Співвідносячи реальний та ідеальний образ себе, він наголошує, що вони мають проявлятися у поведінці згідно з тими вимогами, які індивід висуває до самого себе.

Виходячи з позицій гуманістичного підходу, особистісно зорієнтована педагогіка, об'єднавши зусилля психологів, філософів, педагогів, соціологів, була спрямована на пошуки змісту людського буття, самоактуалізацію творчості, свободу вибору, інтегративність мислення, керування механізмами власного розвитку. Гуманістичний підхід не зводиться до якихось конкретних технологій чи методів навчання, оскільки це цілісна орієнтація, в основі якої є перебудова особистісних установок педагога. Інформативний підхід, який ґрунтується на передачі студентам гуманітарних знань, спробі охопити гуманітаризацією негуманітарні предмети у вищих навчальних закладах, робить акцент на інтелектуальному розвитку студентів, лише декларативно торкається завдання розвитку особистості студента, тобто не вирішує завдань гуманітаризації освіти.

Останнім часом підвищується актуальність пошуку таких методів пізнання особистості, які б дали змогу дослідити і визначити суб'єкт навчання і відповідним чином побудувати роботу з ним. Тому традиційні психолого-педагогічні методи пізнання особистості спрямовані насамперед на визначення індивідуальних відмінностей, з'ясування наявності чи відсутності окремих рис, якостей, які розраховані на вивчення індивідуальності.

Вітчизняна педагогіка гуманістичного спрямування розглядає особистість як неповторну, унікальну цілісність, активну творчу істоту, яка може впливати на свій розвиток і життя завдяки власним цілям і цінностям. Гуманізація освіти, на думку С.Гончаренко [2], – центральна складова нового педагогічного мислення. Вона передбачає перегляд, переоцінку компонентів педагогічного процесу у світлі їхньої людинотворної функції та означає повагу школи й педагога до особистості дитини, довіру до неї, прийняття її особистісних цілей, запитів та інтересів, створення сприятливих умов для розкриття й розвитку здібностей і обдарування дитини. Гуманістична освіта основним смислом педагогічного процесу вважає розвиток особистості.

Сучасні дослідники (Є.Бондаревська, І.Бех, В.Серіков, Є.Шиянов, І.Якиманська та ін.) створили різноманітні теоретичні концепції гуманістичних моделей освіти та виховання. Спільним для них є ціннісне ставлення до людини, визнання розвитку особистості. Згадані вчені вважають розвиток її інтелектуальних, творчих, духовних, моральних, професійних та особистісних якостей одним з найголовніших завдань освіти.

Розв'язання проблеми модернізації змісту вищої мистецької освіти ґрунтується, насамперед, на посиленні гуманістичної зорієнтованості підготовки кадрів мистецького напрямку. Гуманістичний підхід є стрижневим, оскільки сфера мистецького навчання має передбачати реалізацію виховного потенціалу. Гуманізація мистецької освіти безпосередньо стосується також питань, пов'язаних із забезпеченням педагогічної уваги до внутрішнього світу студентів, створенням позитивного емоційного забарвлення навчання. Гуманістичний підхід мистецької освіти реалізується в процесі формування особистості, здатної адекватно сприймати загальнолюдські цінності, адже професійно-особистісні якості належать до особистісних новоутворень майбутнього вчителя, сприяючих виробленню ціннісного ставлення до майбутньої професії і бачення себе в ній.

Гуманізація мистецької освіти, вважає О.Ростовський [7], полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкритті її здібностей, задоволенні різноманітних освітніх потреб і має стати провідним критерієм успішності навчального процесу у вузі, а формування творчої особистості майбутнього вчителя – основою музично-педагогічної освіти. Це означатиме, насамперед, глибоку увагу до неповторності й самоцінності результатів пізнавально-творчої діяльності кожного студента. Звідси випливає й такий висновок: рівність між студентами на практичних заняттях має досягатися не внаслідок однакових знань і вмінь для всіх, а завдяки виявленню унікальності кожного з них, адже незалежно від рівня засвоєння знань і вмінь, випускник вищого педагогічного закладу впливатиме на учнів передусім як неповторна творча особистість.

Сутність і зміст гуманізації навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах має не лише відобразитися у знаннях, поглядах та уміннях майбутніх учителів музики, а стати їхнім переконанням. Гуманістичні цінності мистецької освіти зумовлюють зміну авторитарно-дисциплінарної моделі навчання на особистісно зорієнтовану. Тому важливою умовою формування професійно-особистісних якостей майбутніх учителів музики є спрямованість на саморозвиток особистості, самопізнання і професійне самовдосконалення. Гуманістичний підхід розкриває величезні можливості для становлення, самовдосконалення та розвитку професійно-особистісних якостей особистості, активізації її мотиваційної сфери, реалізації власних здібностей, задатків та індивідуальних властивостей. Він характеризується усвідомленим ставленням педагога до студента як до особистості з метою виявлення його творчих можливостей і ефективного розвитку здібностей. Реалізація цього підходу передбачає такі вимоги: урахування психолого-фізіологічних і вікових особливостей студента; визнання права студента бути самим собою, тобто індивідуальністю, яка має свою позицію щодо певних явищ, ситуацій, проблем; диференційований підхід до формування професійно-особистісних якостей майбутніх учителів.

Під впливом гуманістичних ідей та поглядів значно змінюється й сама сутність підготовки фахівців мистецького напрямку. Реалізація гуманістичного підходу дозволяє готувати учителя-гуманіста в інтелектуально-творчому, духовно-моральному напрямку, розвивати його особистісні якості, вчити оволодівати теорією та технологією мистецької педагогічної праці.

Література

1. **Болонський процес**: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / Журавський В.С., Згуровський М.З – К.: ІВЦ Політехніка, 2003. – 200 с.
2. **Гончаренко С.І.** Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. **Гузій Н.В.** Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти: Монографія. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
4. **Зязюн І.А., Сагач Г.М.** Краса педагогічної дії: Навч. посіб. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997, – 302 с.
5. **Мейлі Р.** Различные аспекты Я // Психология личности. Тесты / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, А.А. Пузыря. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – С. 132-141.

6. *Національна доктрина розвитку освіти* / Освіта. – 2002. – 24 квітня – 7 травня (№ 20). – С. 2-4.
7. *Ростовський О.Я.* Розвиток творчого потенціалу особистості майбутнього вчителя музики як педагогічна проблема. / Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки – Ніжин, 2002. Вип.1 – С. 5-8.

УДК: 786.2:371.3

Калашник М.П.

РОЛЬ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В статтє рассмотрена проблема фортепіанного обучения студенто̀в с различным уровнем довузовской подготовки. Даются рекомендации по ликвидации диспропорций в их музыкальном тезаурусе.

Ключевые слова: игра на фортепиано, музыкальной тезаурус, музыкально-педагогическое образование.

Як свідчить історія клавіру, у всі часи його різновиди – клавесин, клавікорд, чембало, фортепіано, займали значне місце в практиці домашнього музичення і публічного виконання. У процесі становлення гомофонно-гармонійного мислення клавір послідовно розкривав свої можливості, сприяючи звуковому осмисленню гармонійної вертикалі через безпосередній зв'язок з тактильними відчуттями. Не випадково в найбільш показовому для епохи бароко жанрі concerto grosso брав участь клавесин як регулятор стрункості ансамблю. Можливість відтворення на клавірі складної музичної тканини дозволяла аматору або професіоналу висловлюватися «від свого імені», суто монологічно. Відомо також особливе відношення до нього з боку таких загальноновизнаних геніїв лірики як Моцарт у XVIII і Шопен у XIX ст.

З моменту свого виникнення фортепіано використовувалось як універсальний інструмент. В.В.Стасов у статті «Про роль фортепіано в музиці і про Ліста», відзначав багатоголосся інструмента, який дозволяє водночас виконувати на ньому «гармонічну і мелодичну частину музики», він підкреслював, що «спроможність обходитися без додаткового акомпанементу робила фортепіано доступним не лише для віртуозів, сприяючи впровадженню музики в коло сімейств. Про аналогічне розуміння ролі інструменту свідчать відомі праці і трактати XVIII ст., наприклад, «Досвід правильної гри на клавірі» К. Ф. С. Баха, «Клавірна школа» Д. Тюрка тощо.

Клавір-інструмент не лише універсальний, але й поліфункціональний. Оскільки він допускає відтворення тексту майже будь-якого твору, призначеного для різних інструментів, ансамблю, оркестру, за його допомогою легко долучитися до різноманітної музичної літератури. Зрозуміло, сучасні технічні засоби дозволяють охопити художній досвід класики і сьогоднішнього дня, не вдаючись до гри на інструменті. Проте, як показує практика, лише безпосереднє зіткнення з музичною «плоттю» твору, занурення в нього забезпечує проникнення свідомості в суть самого твору і його проникнення в свідомість особи. Іншими словами, власне виконання музичного опусу, хай недосконалого, сприяє формуванню культурного тезауруса, перетворенню факту мистецтва в надбання суб'єкта. Це особливо важливо в процесі фахової підготовки майбутніх викладачів музики, оскільки засвоєння і привласнення знань в галузі мистецтва не допускає дистанційності від матеріалу, а навпаки передбачає його проникнення у внутрішній – інтелектуальний, етичний, психологічний, емоційний світ педагога і учня. Придбання знань про музику - не мета, а засіб, направлений на збагачення студента або учня школи, тому проста інформованість тут є недостатньою.